

Vzpomínky na Jana Čeřovského

Dne 7. září 2017 se sešla v obřadní síni pražského Olšanského hřbitova početná skupina osob, především spjatých s ochranou přírody a přírodním i společenským vědám, aby se rozloučila se svým učitelem i kolegou RNDr. Janem Čeřovským, CSc., dlouholetým pracovníkem ústřední instituce známé postupně pod jmény Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, Český ústav ochrany přírody a nakonec Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Jako mladí kolegové jsme si ho příliš neužili, protože koncem 60. a začátkem 70. let pracoval v zahraničí, což v té době byla výsada vyvolených. Odborná erudice, organizační a jazykové schopnosti ho k této výjimečné funkci předurčily i ve státě, který byl podezřívavý k jakékoli spolupráci se Západem. Slibná kariéra pracovníka Mezinárodní unie ochrany přírody (International Union for Conservation of Nature, IUCN) byla přerušena až v r. 1973, kdy se musel z ciziny vrátit v souvislosti s vrcholící normalizací. Přesto jeho spolupráce s IUCN nadále pokračovala a v této významné mezinárodní organizaci později zastával řadu klíčových funkcí. V r. 1990 byl zvolen jejím viceprezidentem a r. 1996 se stal čestným členem: této pocty se dostalo nemnoha osobnostem.

V sekretariátu IUCN (ale i v dalších mezinárodních organizacích) se věnoval především environmentální výchově. Od počátku prosazoval hlavní zásadu IUCN – spolupracovat a komunikovat s místními lidmi v chráněných územích a získávat je pro ochranu přírody. Výchovu široké veřejnosti ke kladnému vztahu k přírodě považoval za prioritní aktivitu i doma, kde využíval právě bohaté zkušenosti ze zahraničí. Inicivoval a zasadil se o rozvoj naučných stezek, pedagogicky působil na řadě škol, včetně vysokých, a pracoval i pro nevládní ochranné organizace. V této souvislosti je třeba vyzdvihnout jeho podíl na vzniku a redigování časopisu pro děti a mládež ABC mladých techniků a přírodovědců (který jsme všichni znali jako „ábíčko“). Časopis začal vycházet v r. 1957 a stal se záhy velmi oblíbeným, ovlivnil několik generací. Vychází ostatně, byť v pozmeněné podobě, dodnes.

Pan doktor Čeřovský se zasloužil o skutečné sepětí vědy s praxí, publikoval nešetrně odborných i popularizačních článků, dlouhodobě působil jako šéfredaktor časopisu Ochrana přírody. Botanické vzdělání a erudici uplatnil při přípravě prvního červeného seznamu cévnatých rostlin ČR (1979), jehož byl spoluautorem. Z jeho iniciativy rovněž vzešla pětidílná řada Červených knih vydávaných zpočátku ještě v Československu. Pátý díl, Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČR a SR, který editoval právě Jan Čeřovský, se objevil až v r. 1999, už v samostatné České republice. V letech 1996–2001 působil ve funkci prvního pre-

zidenta mezinárodního sdružení Planta Europa, jehož byl spoluzakladatelem. Jedním z jeho hlavních cílů byla identifikace botanicky významných území v Evropě na základě dvou kritérií – zastoupení významných druhů a evropsky ohrožených přírodních stanovišť. Projekt vyústil mimo jiné do publikace Botanicky významná území ČR (AOPK ČR 2007), kde se Jan Čeřovský stal jedním z editorů. Šíří jeho záberu ještě doplňuje netradičně pojaté autobiografické dílo Jak jsme zachraňovali přírodu, vydané v r. 2014 nakladatelstvím Academia (Živa 2015, 2: XXVII–XXVIII).

Zajímavou snahou zajistit ochraně přírody vlastní teoretické základy byl pokus o zavedení již definované „sozologie“ či „sosiekologie“ (Goetel 1966, Šapošnikov 1969). Přes slibné počátky se ale uvedený termín neujal, protože na konci 70. let 20. stol. se jako samostatný obor ustavila ochranná biologie (conservation biology). Pro objektivnější zásady výběru druhů pro ochranu navrhl J. Čeřovský v r. 1981 „sosiekologický index“ – bodové, multi-kriteriální hodnocení, na jehož základě byly zpracovány sazebníky finanční ceny chráněných rostlin a posuzovány druhy na výběr do vyhlášky. Bylo to u nás poprvé a příležitostně je pro zhodnocení ekologických škod tato metodika využívána dodnes. Také připravovaný nový seznam chráněných druhů rostlin z podobných principů vychází.

Seznam aktivit J. Čeřovského je téměř nevyčerpatelný, jen malá část byla při příležitosti jeho 80. narozenin zveřejněna v Živě (2010, 2: XXIII), do níž napsal řadu fundovaných a současně čtivých článků (např. Živa 2013, 4: LXXXIII–LXXV a 2: 66–68; 2010, 1: 46–48 nebo seriál Putování za rostlinami z červených knih v Živě 2006, 1–6), i v časopise Ochrana přírody jako gratulace k 85. narozeninám. Stejně tak dlouhý je seznam domácích i zahraničních ocenění a vyznamenání, naposledy v r. 2009 šlo o Cenu ministra životního prostředí ČR.

Odešel zdatný botanik, teoretik ochrany přírody a zakladatel moderní české ekologické výchovy. Vychoval mnoho pozdějších významných ochranářů a botaniků nejméně tří generací. Dokázal být velmi náročný a zároveň s úsměvem i sarkastický. To byl motor, kterým tlačil na kvalitu svých svěřenců. Ze zkušenosti víme, že za to mnohým pomohl k atraktivním zahraničním exkurzím nebo k účasti na různých setkáních v cizině. Mnozí z těchto nejprve mladých žáků se později stali jeho profesionálními kolegy. Nezbyvá, než se sklonit nad legendou ochrany přírody a poděkovat Janu Čeřovskému za obrovský přínos v naší i světové ochraně přírody. Nejen proto byl v nejlepší slova smyslu skutečnou osobností, na kterou se nedá zapomenout.

1 Jan Čeřovský na konferenci Planta Europa v Uppsale (1998), které jako první prezident tohoto sdružení předsedal. Konference se tehdy účastnila i švédská ministryně životního prostředí Anna Lindhová.

2 S medailí Hugo Convena, kterou obdržel na Německém dni ochrany přírody v Cáchách v r. 1994 za 40 let úsilí o německo-českou spolupráci v ochraně přírody. Snímky: P. Scoberne